

Jegyzetek a Mátra- és a Bükk-hegység madárvilágának ismeretéhez

KEVE András

Természettudományi Múzeum, Budapest

ABSTRACT: (Data to the knowledge of the bird fauna of the Mátra and Bükk Mountains.) - In this paper the author makes known the unpublished data of his ornitological observations in the Mátra Mountains in spring 1948 (4 days), in autumn 1949 (3 days), as well as in the Bükk Mountains in autumn 1964 (8 days) and in spring 1966 (3 days).

Az ország északi hegyvidékeinek tervszerű madártani kutatásával sohasem foglalkoztam, de az elmúlt két és fél évtizedben adódott néhány alkalmam, amikor ezeken a területeken is végezhettem megfigyeléseket. Tapasztalataimat mindig még a helyszínen írásban is rögzítettem, de - mint rész-adatok - nem publikáltam. Úgy vélem, hogy most, amikor e területeken erősödőben van a regionális faunakutatás, nem haszontalan a korábbi adatok közreadása sem, hiszen kialakuló fauna-képünket az ilyen mozaikadatok is teljesebbé teszik.

***

Még nem közölt első mátrai adataim 1948. III. 14-éről keltezettek. E napon a hegységben még nagyon korai tavaszt találtam. A kevésbé napsütötte területeket még hófoltok borították, de a Galyatetőn már virágzott a kökörücsin és a bokrok rügyei is már fakadóban voltak.

E napon Mátrafüreden a széncinegék (*Parus maior*), a barátcinegék (*P. pa-lustris*) és az őszapók (*Aegithalos caudatus* - fehérfejú) párban mozogtak. A legnagyobb számban erdei pintyekkel (*Fringilla coelebs*) találkoztam s megfigyeltem csuszkákat (*Sitta europaea*) és citromsármányokat (*Emberiza citrinella*), valamint egyetlen fekete rigót (*Turdus merula*) is. A településen 1 középű fakopáncs (*Dendrocopus medius*) is mutatkozott, a határos bokros domboldal felett pedig 2 egerészölyv (*Buteo buteo*) keringett.

A Galyatetőn a bükkös szélén 1 fehérhátú fakopáncsot (*Dendrocopus leucotos* ♂), magasan a fák között 2 barátcinegét⁺ láttam.

+

A latin fajneveket mindig csak a faj első említésénél ismertetem.

Mátraháza és Mátrafüred között az erősen zúzmarás tölgyes-bokros területen 1 léprigó (*Turdus viscivorus*), 3-4 kék cinege (*Parus coeruleus*), 1-2 citromsármány és erdei pinty került elő.

Másnapra (III. 15.) a szél elült, de hideg maradt az idő. Erős erdei pinty vonulás indult meg Mátrafüred körül; volt 100-150-es is a csapat. Több madárfaj is jelentkezett az előző napiaikon kívül. Hallottam a nagy fakopáncs (*Denrocopus maior*) erős dobolását, a zöldike (*Carduelis chloris*) tavaszi "zsirozását", és 50-60-as csapatban is mutatkoztak a tengelicék (*C. carduelis*). A vitorlázórepülőök dombja felett 4-5 erdei pacsirta (*Lullula arborea*), 1-1 héja (*Accipiter gentilis*) és mezei pacsirta (*Alauda arvensis*) is mozgott. A Máriácska-völgy vegyes lomberdejében az élénk erdei pinty mozgáson kívül a fenti fajok mellett 3-4 meggyvágó (*Coccothraustes coccothraustes*), 1 kerti fakusz (*Certhia brachydactyla*) és néhány léprigó is megfigyelhető volt.

1948. III. 25-én sem volt sokkal kedvezőbb az időjárás a területen, de a hó erre az időre már eltakarodott, a védettebb völgyekben pedig megkezdték virágzásukat a gyümölcsfák. A szeles idő miatt e napon a madarak alacsonyan mozogtak a bokrok között. Mátrafüreden - japánakác fák - 60-80 csonttol-lút (*Bombycilla garrulus*) figyeltem meg. Kiemelendőként jegyeztem fel 2 erdei fakusz (*Certhia familiaris*) és 1 tüzesfejű királyka (*Regulus ignicapillus*) jelentkezését. Találkoztam 1 kék galambbal (*Columba oenas*) és egy - fenyők között mozgó - balkáni gerle (*Streptopelia decaocto*) párral is. Észlelt további madarak e napon: 1 karvaly (*Accipiter nisus*), 1 zöld küllő (*Picus viridis*), 2 nagy fakopáncs, 2 kék cinege, 4 őszapó (fehérfejű, köztük egy csíkos), 3-4 csuszka, 2 fekete rigó, 2 barázdabillegető (*Motacilla alba*). Nagyobb számban mutatkozott a háziveréb (*Passer domesticus*), tengelicék hangja pedig gyakran volt hallható.

A Mátraháza és Gyöngyössolymos közötti bokros területen 4 erdei szalonkát (*Scolopax rusticola*), 2 egerészölyvet, továbbá 5-6 fekete rigót (az egyik énekelt), 1 vörösbegy, (*Erithacus rubecola*), kisebb - 8-10-es - csapatokban erdei pintyeket, továbbá 3 citromsármányt láttam.

Az időjárás másnapra (III. 26.) rosszabbra fordult, a szél felerősödött. A hajnalban énekelni kezdő madarak később elhallgattak. Az első borongásban 4³⁰-kor megszólalt az énekes rigó (*Turdus philomelos*), 4⁴⁵-kor a széncinege, 4⁵⁰-kor az erdei pinty.

Mátrafüreden e napon a következő madarakat észleltem: 1 nagy fakopáncs, 2 zöld küllő, 4 búbos pacsirta (*Galerida cristata*), 1 kék cinege, 4 őszapó, 6 csuszka, 2 léprigó - japánakác -, 1 fekete rigó, 3 vörösbegy, 2 barázdabillegető, 5-6 házi veréb, 2 citromsármány.

A Mátraháza alatti bozótos területen - melynek egy része tocsogós - két pár tőkés récét (*Anas platyrhynchos*) riasztottam fel. Ugyanitt egy léprigót láttam, felette 1 egerészölyv keringett. Ezen a helyen találtuk Dr. NAGY Gyulával azt az érdekes erdei pinty fészket, amely egy földből kiálló kőlapra épült (NAGY: *Aquila*, LI-LIV., 175. old.). Az erdőben 1 zöld küllő, 6 szén-

cinege, 2 kék cinege, 2 őszapó, 5 fekete rigó, 2 vörösbegy, 3 tengelic, 18-20 erdei pinty és 2 szajkó (*Garrulus glandarius*) mozgott.

1949. XI. 11-én még enyhe, változó időjárás mellett Márafüreden a következő madarakat figyeltem meg: 1 karvaly (*Accipiter nisus*), 1 zöld küllő, 2 széncinege, 6 csuszka, 1 ökörszem (*Troglodytes troglodytes*) 9-10 léprigó, több vörösbegy (1 énekelt is), sok házi veréb, 10-15 mezei veréb, 1 tengelic, 6-8 süvöltő (*Pyrrhula pyrrhula*), 1 erdei pinty.

XI. 12-én beállott az esőzés a hegységben, a Kékesen havazott. Nagy köd is feküdt a hegyre, a madarak nem mozogtak. Ennek ellenére Márafüreden az előző napi fajjegyzékemet még szaporíthattam is: 2 nagy fakopánccsal és 1-2 fenyves cinegével (*Parus ater*) találkoztam. A vörösbegy e napon még szintén énekelt, a mezei verebek pedig az előző napinál nagyobb számban (60-80) mutatkoztak.

A következő nap (XI. 13) derűs, szép hajnallal virradt, később azonban beborult az ég s egész nap esett az eső. A madárvilág gyérebben mutatkozott. Megfigyeltem 1 széncinegét, 1-2 fenyvescinegét, 1 léprigót, 1-2 süvöltőt, házi és mezei verebeket. Egy fa csúcsáról a vörösbegy énekét hallottam.

***

A Bükk-hegységbe 1964. VIII. 23-án Felsőtárkány felől érkeztem s innen közelítettem meg 8 napon át tartó megfigyelő utaim kiinduló pontját a Répáshuta feletti, a műút mentén, a község szintjénél 150 m-el magasabban fekvő útkaparóházat (ma üdülőépület s ezért a továbbiakban így is nevezem).

Közvetlenül érkezésem után Felsőtárkányban a füstifecske (*Hirundo rustica*) mintegy 4-500-as csapatát pillantottam meg; a távíróvezetésekre telepedve gyülekeztek. E madarak fészkeivel az üdülőépületnél találkoztam: az épületen és az istállóknál 5 fészket is felfedeztem. (Közülük kettőben még VIII. 26-án is 3-3 fióka is volt.) Répáshután viszont a molnárfecske (*Delichon urbica*) fészkei tűntek a szemembe, mintegy 40-50 darab. Egy-egy házon 3-4-et is találtam belőlük, de volt olyan is, amelyen 6-ot számoltam meg.

Az üdülőépület körül eleven madármozgással találkoztam. Itt a következő fajokat figyeltem meg: vadgerle (*Streptopelia turtur*), nagy fakopáncs, füstifecske, molnárfecske, szajkó, széncinege, ökörszem, énekes rigó, fekete rigó, kerti rozsdafarkú (*Phoenicurus phoenicurus*), házi rozsdafarkú (*Ph. ochruros*) vörösbegy, csilpcsálp füzike (*Phylloscopus collybita*), örvös légykapó (*Muscicapa albicollis*), szürke légykapó (*M. striata*), erdei pityer (*Anthus trivialis*), barázdabillegető, töviszúró gébics (*Lanius collurio*), erdei pinty, citromsármány.

E napon a ház körzetében kirepült fiait vezető vörösbeggyel, 50-60-as csapatban mozgó erdei pintyekkel is találkoztam. VIII. 24-én a közeli erdőszéli tarlón 80-100-as citromsármány csapatot, 25-én a vezetéseken gyülekező 10-15-ös füstifecske csapatot és 100-150-es molnárfecske csapatot figyel-

tem meg. 27-ére a gyülekező füstifecskék száma 40-50-re, 30-ára pedig mintegy 3-400-ra emelkedett.

Az üdülőépület szomszédságában kezdődő nagy bükkös erdőben többször is jártam. Itteni jegyzékemből kiemelten említem a VIII. 26-án látott 1 kis légykapót (*Ficedula parva*), és a 28-án és 30-án látott 1-1 szürke küllőt (*Picus canus*). 29-én itt 2 kék galambot, 1-1 fekete harkályt (*Dryocopus martius*) és fehérhátú fakopáncsot (utóbbiakat csak mint valószínűsített észleléseket), 1-2 erdei fakuszt, 2 kormos légykapót (*Muscicapa hypoleuca*) jegyeztem fel. További észlelt fajok e területről: egerészölyv, nagy fakopáncs, szajkó, széncinege, barátcinege, csuszka, vörösbegy, csilpcsalp füzike, sisegő füzike (*Phylloscopus sibilatrix*), meggyvágó, erdei pinty, citromsármány.

VIII. 25-én a Nagymezőn jártam. Itt a ménes körüli töbröknél és a fenyvesben a következőkkel találkoztam: két alkalommal a nagy fakopáncs 1-1 példányával, az erdei pacsirta 1 magános példányával és egy 5-6-os csapatával, 2-3 füstifecskével, 8-10 molnárfecskével, a fenyvescinege előbb 2-3, majd 1-2 példányával, 1-2 búbos cinegével (*Parus cristatus*), 1 léprigóval, három alkalommal 1-1 vörösbeggel, kétszer 1-2 példány, háromszor 5-6-os csapat csilpcsalp füzikével, 1 + kormos légykapóval, 1 szürke légykapóval (*Muscicapa striata*), 1 erdei pityerrel és 1 töviszúró gébiccsel. 26-án és 29-én ezen a területen csak átvonultam; az előbbi napon - mint itt még nem észleltek - 1 erdei fakuszt és 5-6 királykát (*Regulus regulus*), az utóbbin pedig 2-3 kék cinegét, 1 ökörszemét és három alkalommal mutatkozó 1-1 erdei pintyet jegyeztem fel.

A leghosszabb megfigyelő utat VIII. 26-án végeztem. Az útkaparóház feletti gerincen öreg bükkös szélén (I) haladva értem el az akkor építés alatt álló erdészeti utat. Innen öreg bükkösben (II) haladtam tovább, amelyet a Hármaskő alatt tölgyes-gyertyános erdő (III) követett. A Hármaskő gerincét meredek lejtőn (IV) kapaszkodva értem el. A Tarkó bükkös oldalán (V) közelítettem meg a gerincet (VI), ahonnan az "öserdőn" (VII), majd egy körises ültetvény (VIII) mellett a Feketesáron (IX) át értem el - bokros szegélyű műuton - a Nagyrétet. Ezen az útvonalon a következő fajokat figyeltem meg:

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX
Egerészölyv	-	+	-	-	-	-	-	-	-
Császármadár	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Kék galamb	-	-	-	-	-	-	1	-	-
Fekete harkály	-	-	-	-	-	-	2	-	-
Nagy fakopáncs	+	+	+	+	-	-	-	-	-
Szajkó	-	+	+	-	+	+	-	-	-
Széncinege	+	-	+	-	+	-	+	+	+
Kék cinege	-	-	-	+	-	-	-	-	-
Fenyvescinege	-	-	-	-	-	-	-	-	+

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX
Barátcinege	-	+	-	-	-	-	-	-	-
Őszapó	-	-	-	-	-	-	-	-	+
Csuszka	+	+	+	-	+	-	-	-	+
Erdei fakusz	-	-	-	-	2	-	-	-	-
Ökörszem	-	-	-	-	-	-	+	+	+
Fekete rigó	-	-	+	-	-	-	-	-	-
Vörösbegy	+	+	-	-	+	+	-	-	-
Csilpcsálp füzike	+	-	+	+	+	+	-	+	+
Sisegő füzike	-	+	-	-	-	-	-	-	-
Királyka	-	-	-	-	-	-	-	-	+
Kormos légykapó	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kis légykapó	-	1	-	-	-	-	-	-	-
Erdei pityer	-	-	-	-	-	-	-	+	-
Tövisszúró gébics	-	-	-	+	-	-	-	-	-
Meggyvágó	+	-	-	-	-	-	-	-	-
Erdei pinty	-	+	+	-	+	+	-	-	-
Citromsármány	+	-	-	+	-	-	-	-	-

Az "őserdőben" (VII) látott ökörszem a fiait vezette.

Az üdülőépület és Répáshuta között többször is közlekedtem 8 napos bükki tartózkodásom alatt. Ezekon az utakon a látottakról teljes fajjegyzéket nem vezettem, de érdekesebb észleléseimet feljegyeztem. VIII. 25-én pl. a község felé vezető lejtőn egy rozsdás csukkal (*Saxicola rubetra*), 27-én pedig a faluban ill. közvetlen környékén 1 csicsörkével (*Serinus serinus*) 1 ő barát poszáttával (*Sylvia atricapilla*) és 3 házi rozsdafarkúval (*Phoenicurus obscurus*) találkoztam. (A faluban szembe tűnt, hogy több helyen a molnárfeccske fészkeit papircsíkkal leragasztották, hogy a madarakat fészkelésükben megakadályozzák.)

VIII. 27-én a falun túl fekvő Bella-völgyön is végig mentem. Ezen az utamon találkoztam a kis légykapóval (*Ficedula parva*), még pedig két alkalommal is 1-1 példányával, mint ahogy kétszer láttam az ökörszem 1-1 példányát is. Ekkor feljegyzett további fajok: erdei fakusz, csuszka, széncinege, barátcinege, őszapó, fekete rigó, vörösbegy, barátposzáta, sisegő füzike, citromsármány, egerészölyv.

Balla-völgyi utam legfőbb eredménye a császármadárral (*Tetrastes bonasia*) szokatlan körülmények között való találkozásom volt: váratlanul kiszaladt

előttem a műtra. Hasonló élményem volt egy másik példánnyal is; ez 28-án az üdülő közelében bokros terepen húzódo főuton tűnt hirtelen elem. (Amint az előbbi táblázat mutatja, ezt a fajt először 26-án a Feketesárnál /IX rovat/ pillantottam meg.)

VIII. 29-én a község melletti földeken vezető utamon 1-1 hantmadarat (*Oenanthe oenanthe*) és nyaktekerccset (*Jynx torquilla*) figyeltem meg.

VIII. 24-én a hegységnek egy a szállásomtól kissé távolabbi pontján is jártam; Lillafüredet kerestem fel, hogy ott a Herman Ottó-ház felújítási munkálatait megszemléljem. Teendőim közben figyeltem fel itt a hegyi billegető (*Motacilla cinerea*) jelenlétére, melynek 1-1 példányát négy alkalommal is megpillantottam.

A Bükk-hegységbe ismét 1966-ban kerültem el egy angol ornithologus csoporttal. A B. SAGE vezette szakemberek társaságában V. 16-án Répáshuta, 17-én pedig a Miskolc melletti Avas környékén jártam.

Répáshutánál főleg az erdészeti út körüli bükkösben végeztünk megfigyeléseket. A legjelentősebb észlelésként itt a kígyászölyvet (*Circaetus gallicus*) jegyeztük fel. Megfigyelt további madarak: 1 egerészölyv, 1-2 kakukk (*Cuculus canorus*), 1 szürke küllő, 1 fakopáncs (fehérhátú?), 1 sárgarigó (*Oriolus oriolus*), 1 széncinege, 1 fekete rigó, 1 vörösbegy, három alkalommal 1-1 barátposzáta, 1 kerti poszáta (*Sylvia borin*), 1 fülemüle (*Luscinia megarhynchos*), 1 fitisz füzike (*Phylloscopus trochilis*), 1 sisegő füzike, három alkalommal 1-1 csilpcsalp füzike, két alkalommal 1-1 barázdabillegető, egy töviszúró gébics pár, továbbá e faj 20 példánya, 1 zöldike és 1 erdei pinty.

Az Avas mindenekelőtt is 2 vörösfajú gébiccsel (*Lanius senator*) lepett meg bennünket, de elénk került itt a barna kánya (*Milvus migrans*), a vörös vércse (*Falco tinnunculus*), a balkáni gerle (*Streptopelia decaocto*) és a búbos pacsirta (*Galerida cristata*) is. Felkerült jegyzékünkre még a nyaktekerccs, a sárgarigó, a füstifecske, a molnárfecske, a széncinege, a fülemüle, a barátposzáta, a csilpcsalp füzike, a töviszúró gébics, a seregély (*Sturnus vulgaris*), a házi veréb, a mezei veréb, a zöldike és az erdei pinty.

Mátrai és bükki megfigyelő utaim eredményeként az előbbieken összesen 76 madárfajról tehettem említést. Közülük 16-al csak a Mátrában, 36-al pedig csak a Bükkben találkoztam, míg 24 azoknak a fajoknak a száma, amelyeket mindkét helyről feljegyezhettem. Egyébként a Mátrából összesen 40, a Bükkből összesen 59 fajt sorol fel jegyzékem.

Mint írásom elején is tettem, befejezésül is hangsúlyozom, hogy adataim csak töredék-adatok, s csak szerény kiegészítésül használhatók fel mások (pl. VÁSÁRHELYI István, SZABÓ László) rendszeres kutatások alapján készült munkáinak tanulmányozásánál.

A teljességre törekvés jegyében említtem meg, hogy egy korábbi (még az 1940-41-es télen) és az egyik most ismertetett utamon adódott megfigyelé-

semről egy-egy rövid közleményben már hírt adtam. Ezek az írásaim a következők:

Bewegungen des Kernbeissers (*C. coccothraustes*) in Ungarn im Winter 1940/41. - Vogelzug, XIII. 1942. p. 61.

Vörösfajú gébics Miskolcon. - Woodchat shrike in Miskolc. - Aquila, LXXV. 1968. p. 291 et 301.

Érkezett: 1974. I. 15.

KEVE, András
Természettudományi Múzeum
H-1088 Budapest
Baross u. 13.

